

شیخ جعفر نقدی و کتاب «مواهب المواهب فی فضائل أبی طالب علیه السلام» - محمد مهدی کرباسچی

فصلنامه تخصصی مطالعات قرآن و حدیث سفینه

سال دوازدهم، شماره 48 «و ژه حضرت ابوطالب علیه السلام»، پاییز 1394، ص 97-110

شخ جعفر نقدی و کتاب «مواهب المواهب فی فضائل اَبی طالب 7»

محمد مهدی کرباسچی [1] ×

چکیده: شیخ جعفر نقدی، محقق، و فقیه شیعی عراقی (1303-1370ق) آثار مکتوب بسیاری دارد. یکی از آن همه، کتاب «مواهب المواهب فی فضائل اَبی طالب 7» است که به تاریخ زندگانی، فضائل، شخصیت و پاسخ شبهات وارده درباره ایمان وی می پردازد. این مقاله به معرفی مؤلف و این کتاب وی که در سن 19 سالگی آن را تألیف کرده، پرداخته است.

کلیدواژه‌ها: نقدی، جعفر؛ مواهب المواهب (کتاب)؛ ابوطالب - ایمان.

مقدمه

درجات و مقامات آسمانی حضرت ابوطالب 7 در روایات متعددی تبیین شده است، که علامه مجلسی در بحارالانوار ج 35 به تفصیل بیان می کند. این حقایق را امامانی فرموده اند که فرزندان و نوادگان آن گرامی هستند. و به حکم عقل، بهترین معرفی برای یک شخصیت را از زبان فرزندان و نسل های آینده او باید فرا گرفت. ولی در سوی دیگر، گروهی سخن از ایمان نیاوردن حضرتش به میان آورده اند.

یکی از کج-فهمی‌های برخی از اهل سنت و وهابیت، مسئله ایمان حضرت ابوطالب⁷، پدر و الماقدّر امیرمؤمنان علی⁷ است. اینان، وی را به دلیل عدم اظهار عمومی ایمان خود به نبی اکرم⁶ به جهت امکان حمایت از برادرزاده خود، مشرک پنداشته‌اند.

المبته احادیثی که درباره ایمان حضرت ابوطالب⁷ رسیده رواج این مسئله تاریخی - اعتقادی در میان اصحاب اهل بیت را نشان می‌دهد. نجاشی نیز در رجال خود برای پنج نفر از راویان حدیث، کتابی درباره ایمان آن حضرت ذکر می‌کند.
[\[2\]](#)

درباره حضرت ابوطالب و ایمان وی کتابها و مقالات مختلفی نگاشته شده است. از جمله پژوهش استاد ناصرالدین انصاری قمی (مجله میراث شهاب شماره 70 و کتاب کتابشناسی اهل بیت: ص 15 تا 43)، ایشان در این اثر بیش از 160 اثر چاپی و خطی و به زبانهای مختلف را معرفی نموده‌اند.

یکی از آن همه، «مواهب المواهب فی فضائل اَبی طالب⁷» نگاشته علامه محقق، شاعر توانا و مؤلف بزرگ، شیخ جعفر نقدی است. در این سطور به معرفی مؤلف گرانقدر و این اثر وی پرداخته شده است.

مؤلف

شیخ آقا بزرگ طهرانی وی را چنین معرفی می‌کند: هو المشیخ جعفر بن المحاج محمد بن عبدالله بن محمد تقی بن المحسن بن الحسين ابن علی المنقی الربعی المنوازی المعروف بالمنقذی. [\[3\]](#)

ولادت

شهر المعماره واقع در استان میسان در جنوب شرقی عراق و در کنار رود دجله و در 320 کیلومتری بغداد، زادگاه وی است. تولد وی را 14 رجب 1303 ق نوشته‌اند. خاندان وی معروف به علم و ادب بوده‌اند؛ پدرش شیخ محمد، اولین استاد وی بوده و در رشد علمی وی بسیار می‌کوشید. شیخ جعفر پس از مدتی به همراه پدر خود به نجف رفت و در حلقه‌های علمی آن شهر به علوم مختلف دینی مشغول شد. وی در فقه و اصول شاگرد بزرگانی چون مرحوم سید محمد کاظم یزدی (1337ق) و شیخ محمد کاظم خراسانی (1329ق) بود. نبوغ فکری اش در میان سایر همدرسان وی کاملاً مشهود بود و نهایتاً وی به بالاترین درجات علمی رسید و از مجتهدین زمان خود شد. وی سایر علوم همچون حساب و هندسه را نزد مرحوم سید هبة المدین شهرستانی آموخت. [\[4\]](#)

وی از اندیشه‌های عمومی و مطرح صاحب نظران در مجله‌های المنار، المهال و المقتطف بی خبر نبود و آثار این آراء جدید را در خلال کتابهای وی می‌توان دید.

وی پس از درگذشت پدرش به عماره بازگشت و به دلیل همت بلند خود در نشر تعلیم دینی و قدرت در حل مشکلات اجتماعی، به سمت وکالت عام مرجع دینی آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی (1365ق) رسید. پس از مدتی به از بعد بازگشت بغداد به مجددا و رفت حله به آن از بعد، کرد پیدا راه بغداد؛ «المشروعی تمییز مجلس»؛ بازنشستگی ترجیح داد که در شهر مقدس کاظمین در نزدیکی مرقد امامان معصوم شیعه یعنی امام کاظم و امام جواد 8 سکونت نماید و به شهر خود عماره بازنگردد.

[5]

کتابها

از مرحوم شیخ جعفر نقدی، غیر از مقالات و اشعاری که در مجلات مختلف به چاپ رسیده است، 28 کتاب در تاریخ، علوم اجتماعی، فقه و ادبیات بر جای مانده است. بیشتر این آثار در تاریخ و فضائل اهل بیت است، مانند: [6]

المنوار العلویة و الأسرار المرتضویة؛ تاریخ الإمامین الکاظمین؛ تدابیر المنازل أو المسیاسات الأهلیة؛ الحسام المصقول فی نصره ابن عم الرسول 6؛ زهرة الأدباء فی شرح لامية شیخ البطحاء؛ زینب الكبرى بنت الإمام علی 7؛ غرة المغرر فی أحوال الأئمة الإثنی عشر

أمیر المؤمنین علی بن ابي طالب 7

(المنوار فی فضل حیدر المکرار)؛ فاطمه بنت الحسین 7

؛ من الرحمن فی شرح الفوز و الأمان فی مدح صاحب العصر و الزمان 7

؛ مواهب المواهب فی إیمان ابي طالب 7

؛ المولد النبوی الشریف؛ زهة المحیین فی فضائل أمیر المؤمنین 7

(أشعة المنوار فی فضل حیدر المکرار)؛ وسیلة النجاة فی شرح المباقیات المصالحات للعمری.

از او کتابهایی نیز در عقاید و اخلاق باقی مانده است، همچون: الإسلام و المرأة

المحجّاب و المسفور؛ المدرّوس الإخلاقیه؛ ذخائر المقیامه فی النبوه و الإمامه. در تاریخ نیز آثاری همچون: المروض المنضیر فی شعراء و علماء القرن المتأخر و التأخیر؛ ضبط المتاریخ بالمأخرف و مانند آن نگاشت.

ذوق شعری

مقالات و قصائد بسیاری از وی در مجلات: المعارف، المرشد، التهذیب، المفضیله، الإستقلال، المنور، المهدی، بغداد، الماعتدال و المنجف در عراق، مصر و سوریه به چاپ رسیده است. [7]

او در مدح و رثای اهل بیت: و عالمان دینی اشعار بسیاری دارد. بداهتاً شعر می سرود و ماده تاریخ می گفت. سلیس و روان بودن از ویژگی‌های شعر وی است.

نمونه‌ای از شعر وی در مدح امام زمان 7 چنین است:

طالمت بغیبتک الأعوام و المحجج فداک نفسی متی یأتی لنا المفرج

حتى متی المصبر و الدنيا قد امتلأت جوراً و قد زاد فی آفاقها المهرج

نهضاً فرکن المهدی من بعد رفعته قد هدمته رجاج الناس و المهجع [8]

خانم مرضیه بیگم جمالزاده حصار در پایان نامه «جایگاه اهل بیت: در اشعار جعفر نقدی»؛ اشعار او را به چند قسم تقسیم کرده است: شعر دینی (مدح و رثاء) و دیگر اغراض شعری مانند: غزل، وصف، موعظه، شکایت، اخوانیات، عرفانی، تقریض... البته به دلیل نسبت بسیار زیاد شعر دینی نسبت به دیگر موارد، این بخش گسترده تر شده و به چند عنوان تقسیم شده است:

علویات، غدیریات، فاطمیات، حسینی‌آت، مدایح مشترک و عام، مدایح خاص، مهدویات، مدایح انصار، تاریخی و عقایدی، دفاعی. جمالزاده برای هر کدام از این اقسام، نمونه‌هایی ارائه کرده است. آنگاه این اشعار را از چند جهت بررسی کرده است:

- اسالیب شاعران در دفاع از اهل بیت: احتجاج، قیاس، هجاء، محاوره، تکرار.

- اسلوب بیانی: صور استدلالی و احتجاجی، تکرار، تنابح لفظی، سؤالی و خطابی.

- ویژگی های شعری: استفاده از صور بلاغی، محسنات بدیعی، اقتباس، وزن و قافیه، استهلال و شروع قصاید، حسن ختام، کاربرد اصطلاحات علمی.

جمالمزاده فصل اول این رساله را که حدود 60 صفحه دارد، به دو موضوع اختصاص داد: اول - بررسی اوضاع و احوال زمان نقدی. دوم - شرح حال آثار مکتوب نقدی، اعم از آثار مثنوی، اشعار و شروح و حواشی بر آثار دیگران.

دیدگاه بزرگان در مورد شخصیت او [9]

- شیخ محمد سماری: شیخ جعفر نقدی نظم و نثر زیبایی درآورد. او علامه ای دانا و فاضل است که در بسیاری از علوم تبیح دارد، اراده و عزم راسخ او را بر آن داشت که برای تحصیل راهی نجف شود و کتابهای زیادی در علوم دینی و غیردینی بنگارد. (المطیعة شعراء المشیعة، ج 1 ص 181)

- محمد حرز المدین: شیخ جعفر نقدی اهل علم، فضیلت و کمال بود. او شاعری تواناست و بالمبداهه شعر می گفت. شعرش بسیار سلیس، آسان و قابل فهم است. (معارف الرجال 1/183)

- یوسف اسعد داغر: علامه شیخ جعفر نقدی اشعار زیادی در موضوعات مختلف دارد و این اشعار از هر گونه تکلف و پیچیدگی و دشواری به دور است. (مصادر الدراسة الادبیة ج 3 بخش 2 ص 1349)

بعلاوه شیخ جعفر خلیلی جایگاه او در قضاوت را ستوده است. (اعلام المادب فی المدهر الحدیث میر بصری 1/243)

وفات

مرحوم شیخ جعفر نقدی پس از عمری تلاش علمی، فرهنگی و اجتماعی سرانجام در روز هفتم محرم سال 1370 ق در حسینیه آل یاسین کاظمین در خلال مجلس عزاداری سیدالمشهداء 7 به صورت ناگهانی دارفانی را وداع گفت و بنا بر گزارش‌های مکتوب، کاظمین از خبر درگذشت وی لرزید!

علامه شیخ محمد السماوی نیز پنج روز قبل از وی از دنیا رفته بود و سید محمد صادق آل بحرالعلوم ماده تاریخی درباره فوت این دو دانشمند در چهار بیت سروده که آخرین مصراع شعر چنین است: (أقضى جعفر بها و محمد) = 1370.

پس از انتقال پیکر شریفش به نجف اشرف در روز تاسوعا، در صحن علوی مقابل حجره شماره 47 (نزدیک باب المطوسی) به خاک سپرده شد.

آثار وی درباره حضرت ابوطالب 7

مرحوم نقدی دو اثر درباره حضرت ابوطالب 7 دارد:

1- زهرة المادباء فی شرح لامیه شیخ المبطحاء

وی در این کتاب به شرح شعری از آن حضرت پرداخته است که با مطلع ذیل آغاز می‌گردد:

خلیلی ما اذنی لأول عادل بصغواء فی حق و لا عند باطل

وی این قصیده را در کتاب مواهب المواجه نقل می‌کند و تصمیم خود را برای شرح این قصیده بیان کرده است. [10]
این کتاب را در سال 1356 ق در نجف در 50 صفحه وزیری منتشر نموده است.

قصیده لامیه شهرت فراوان دارد و بیش از صد بیت است. [11]

2- مواهب المواهب فی فضائل اَبی طالب 7 که در ادامه به معرفی آن می-پردازیم.

سال تألیف کتاب

شیخ نقدی این اثر را در سال 1322ق به پایان برده است. [12] با توجه به تاریخ تولد وی در سال 1303ق، می توان گفت او در سن 19 سالگی چنین تألیف ارزشمندی را آفریده است و این نشان از نبوغ علمی وی دارد که با امکانات محدود آن زمان و در ابتدای سنین جوانی چنین کتابی را قلمی کرده است.

انگیزه تألیف

مؤلف در مقدمه کتاب می نویسد:

آنچه که باعث نگارش این کتاب شد، عدم یافت کتابی مستقل درباره فضیلت و جلالت حضرت ابوطالب 7 توسط نویسندگان بزرگ است؛ البته رسائلی در اثبات اسلام آوردن و بیان نجات وی وجود دارد. سپس می افزاید: من دوست دارم تا آنچه که در احوالات، روایات و اخبار حضرت ابوطالب در کتب گوناگون به صورت پراکنده است، یکجا جمع آوری کرده و فضائل بلند و مناقب رفیع او را از هر گوشه برچینم. و رموز پنهان روایاتی را که درباره ایشان است آشکار سازم. [13]

به نظر می رسد آنچه که در این کتاب نسبت به آثار قبلی درباره حضرت ابوطالب 7 جدید است و مؤلف به آنها نظر داشته است، جمع آوری احوال آن حضرت از کتب تاریخی معتبرتر شیعه و اهل سنت است؛ چرا که درباره حضرت ابوطالب 7 کتابهای بسیاری تألیف شده، ولی ظاهراً مؤلف ما جامعیتی را که مد نظر وی بوده، از جهت نقل همه اقوال تاریخی، حدیثی و پاسخ به شبهات وارده، در آثار قبلی ندیده است.

همچنین تبویب مناسب مطالب توسط مرحوم نقدی در این اثر نیز یک نوآوری نسبت به کتب پیشین در این باره است که پیدا کردن مطالب مربوطه را آماده می کند.

ساختار کتاب

مؤلف، این کتاب را در یک مقدمه و دوازده باب و یک خاتمه قرار داده است. فهرست این کتاب بر اساس نسخه چاپ سنگی آن چنین است:

مقدمه کتاب دو فصل دارد:

(1) نسب حضرت ابوطالب و مختصری از شرح حال پدران ایشان. (ص 3-12)

(2) مختصری از شرح حال برادران آن حضرت. (ص 12-19)

ابواب دوازده گانه کتاب بدین شرح است:

(1) نام، المقاب، کنیه، تاریخ ولادت، محل زندگی، جلالت وی در زمان جاهلیت و اسلام، خطبه ازدواج ایشان با حضرت فاطمه بنت اسد³ و مختصری از مناقب آن بانو. (ص 19-26)

(2) عدم کفر آن حضرت به خداوند، حتی چشم به هم زدنی، و اینکه او از اوصیاء انبیاء بوده است. (ص 26-35)

(3) کراماتی که همچون معجزه از آن حضرت صادر شده همانند خبر دادن از امور پنهانی (ص 35-42)

4) فضائل، مناقب و روایاتی که دلالت بر تنزیه و تصدیق وی توسط نبی اکرم 6 دارد و بیان این نکته که بغض حضرت ابوطالب 7 مایه کفر است. (ص 42-51)

5) شأن و جلالتی که خداوند با تقسیم دو نور نبی و وصی بین او و برادرش عبدالله، به حضرت ابوطالب 7 داده است و روایت مثرم و فضیلتی که آن روایت برای آن حضرت بیان می‌دارد. (ص 51-59)

6) تربیت و کفالت رسول خدا 6 توسط حضرت ابوطالب 7 (ص 59-67)

7) خدمات ابوطالب 7 به رسول خدا 6 و بیان بشاراتی که توسط وی برای آن حضرت و فرزند خودش رسیده است و وصلت دادن پیامبر 3 با خدیجه 3 توسط او و بیان برخی فضائل حضرت خدیجه 3 (ص 67-77)

8) محبت ابوطالب 7 نسبت به نبی اکرم 6 و دعوت کردن دیگران به دین آن حضرت و بکارگیری نهایت تلاش خود برای محکم ساختن پایه‌های دین اسلام (ص 77-91)

9) سختی‌هایی که در راه یاری نبی اکرم 6 متحمل شد و رفتن جعفر به حبشه؛ و محاصره مسلمانان در شعب (ص 91-102)

10) برخی از اشعار وی در مدح نبی اکرم 6 علاوه بر آنچه در این کتاب آمده بود و روایات تاریخی که درباره آن حضرت رسیده است و غیره. (ص 102-122)

11) اختلاف اقوال درباره وی و پاسخ برخی شبهات که با جایگاه وی و پدران نبی اکرم 6 منافات دارد. (ص 122-135)

12) تاریخ وفات، غسل، کفن و دفن وی و بیان آنچه که بعد از او برای رسول خدا 6 ایجاد شد و روایاتی که از وی نقل شده است. (ص 135-146)

خاتمه کتاب نیز شامل یک قصیده از زینب دحلان صاحب کتاب اسنی المطالب فی ایمان ابی طالب و دو قصیده از مؤلف کتاب، شیخ جعفر نقدی در مدح حضرت ابوطالب 7 و متن زیارت آن جناب است. (ص 146-153)

مصادر و شیوه نگارش کتاب

نقدی در پایان کتاب مصادری را که به طور مستقیم برای این تألیف از آنها بهره گرفته است، نام برده می‌برد. که 47 مورد است. اما اگر سایر کتابهای تاریخ، سیره و لغت هم اضافه شود، بالغ بر 200 مجلد خواهد شد.

از آنجا که مؤلف خود یک ادیب برجسته است، پس از هر بابی به توضیح لغات مشکل روایات و اخبار نقل شده می‌پردازد، با عنوان «ما لعله یحتاج الی المبیان من هذا الباب».

مؤلف در این کتاب در موارد متعددی، از کتاب اسنی المطالب فی نجاه اَبی طالب نوشته احمد بن زینی دحلان (1304ق) مطالبی را نقل می‌کند. متن کتاب اسنی المطالب بارها چاپ شده و ترجمه‌های آن به فارسی و اردو نیز مکرر منتشر شده است.

این کتاب خود تلخیصی از کتاب «بغیة المطالب لإیمان اَبی طالب» نوشته محمد بن عبدالرسول برزنجی شافعی (1103ق) است.

چاپ‌های کتاب

1- چاپ سنگی کتاب که در زمان حیات مؤلف در سال 1341ق توسط مطبعه مرتضویه در نجف انجام شده است. این نسخه به خط احمد المقمی و در 159 صفحه و در قطع وزیری است. نسخه‌ای از این کتاب در کتابخانه علامه امینی (مکتبه الامام امیرالمؤمنین 7 المعامه) در نجف و نسخه‌ای در کتابخانه مجلس شورای اسلامی در تهران موجود است.

نام کتاب در صفحه اول کتاب در قبل از شروع متن کتاب چنین است:

طالِب اَبی العالمین رب رسول ناصر و امیرالمؤمنین والمد فضائل فی المواهب مواهب؛ «در مؤلف اما:»
صفحه 3 کتاب گوید: من کتاب را «مواهب المواهب فی فضائل اَبی طالب» نامیدم.

2- مرحوم دکتر محمد هادی امینی، این کتاب را تحقیق نموده‌اند و آن را در سال 1413 ق توسط شرکت المکتبی در بیروت به چاپ رسانده‌اند. نام کتاب روی جلد این چاپ چنین است: «مواهب المواهب فی فضائل والد أمير المؤمنين أبی طالب»⁷

3- به دلیل اهمیت کتاب و ضرورت تحقیق مجدد آن، این کار را به همراه صدیق فاضل جناب آقای دکتر مرتضی نادری آغاز کرده‌ایم و تصحیح جدیدی از این کتاب عرضه خواهد شد. إن شاء الله

صفحات اول و آخر از چاپ سگی متن کتاب مواهب المواهب فی فضائل أبی طالب

منابع

کتابها

1. أسنى المطالب فی نجاه أبی طالب، دحلان، احمد بن المزینی، تحقیق: المسقف، حسن بن علی، عمان، دار الامام المنووی، 2007 م.

2. أسنى المطالب فى نجاه أبى طالب، دحلان، احمد بن المزينى، تحقيق: الموردانى، صالح، قاهره، المهدف، بی تا.

3. بررسی جایگاه اهل بیت در اشعار جعفر نقدی. مرضیه بیگم جمالزاده حصار (پایان نامه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات عربی). استاد راهنما: عزت الله مولایی نیا، مشاور: حیدر محل آتی. قم: دانشگاه قم، دانشکده ادبیات، 1388.

4. المحجة على المذاهب إلى تكفير أبى -طالب، الموسوی، فخار بن معد، بیروت، دار الزهراء، 1408ق.

5. المدرّة المغراء فى شعر شیخ المبطحاء (دیوان أبى -طالب)، جمع، تحقیق و شرح، قربانی زرین، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، 1416ق.

6. رجال المنجاشی، المنجاشی، احمد بن محمد، قم، موسسه النشر الإسلامی، 1429ق.

7. المصحیح من سیرة النبی الماعظم 6، المعاملی، سید جعفر مرتضی، قم، دار الحدیث، 1385 ش.

8. طبقات اعلام المشیعه (نقباء البشر فى القرن الرابع عشر)، المطهرانی، آقابزرگ، نجف، المطبعة العلمیه، 1373ق.

9. کتابشناسی اهل بیت:، انصاری قمی، ناصرالدین، قم، بوستان کتاب، 1391 ش.

10. ماضی المنجف و حاضرها، آل محبوبه، جعفر، نجف، الآداب، 137ق.

11. مستدرک أعیان المشیعه، المؤمنین، حسن، بیروت، دارالتعارف، 1989م.

12. مشاهیر المدفونین فى المصحن العلوی الشریف، الفتلاوی، کاظم عبود، قم، الماجتهد، 2000 م.

13. معارف الرجال، حرز الدين، محمد، قم، مكتبة آية الله المعظمى المرعشى النجفى، 1405 ق.

14. معجم المؤلفين العراقيين في القرنين التاسع عشر و العشرين، عواد، كوركيس، بغداد، الإرشاد، 1969 م.

15. مواهب المواهب في فضائل والمد امير المؤمنين ابي طالب 7، المنقدي، جعفر، تحقيق: امينى، محمد هادي بيروت، شركة المكتبي، 1413 ق.

16. مواهب المواهب في فضائل والمد امير المؤمنين و ناصر رسول رب العالمين ابي طالب 7 (سنگي)، نجف، مرتضويه، 1341 ق.

17. موسوعة المنجف الأشرف، المدجيلي، جعفر، بيروت، دارالأضواء، 2000 م.

مقالات

1. الشيخ جعفر المنقدي حياته و جهوده الفكرية (1885-1950 م) دراسة تاريخية تحليلية، كوفه، على خان المدني، على عبدالمطلب، مجله دراسات مركز الكوفه، شماره 32، 2014 م.

2. كتابشاسي حضرت ابوطالب 7، انصاري قمى، ناصرالدين، قم، ميراث شهاب شماره 70، 1391 ش.

نرم افزارها

1. الجرائد المنجفيه، المعتبة المقدسة العلويه - كتابخانه، موزه و مركز اسناد مجلس شوراي اسلامي، نگارش: 00/1.

karbaschi.m@qhu.ac.ir

x. استادیار دانشگاه قرآن و حدیث

[2]. أحمد بن محمد بن أحمد بن طرخان المکندی أبو المحسن المجرى المکاتب (رجال المنجاشی / ص 87)؛ أحمد بن المقاسم (همان / ص 95)؛ أحمد بن محمد بن عمار (همان)؛ سهل بن أحمد بن عبد الله بن أحمد بن سهل المد باجی (همان / ص 186)؛ علی بن بلال بن اَبی معاوية أبو المحسن المهلبي الأزدي (همان / ص 265)

[3]. نقباء البشر / 297، الشيخ جعفر نقدی حياته و جهوده الفكرية/200.

[4]. معارف الرجال 1/184.

[5]. ماضی المنجف و حاضرها 1/35.

[6]. معجم المؤلفين العراقيين 1/254؛ الشيخ جعفر النقدی حياته و جهوده الفكرية/187.

1. نقباء البشر فی القرن الرابع عشر / 298؛ نزه افزار المجراند المنجفیّ.

[8]. موسوعة المنجف الأشرف 19/122.

1. تمام این دیدگاهها، از پایان نامه‌ی یاد شده نقل شده است.

1. مواهب المواهب فی فضائل اَبی طالب 7 (سنگی) / 113.

2. المصحیح من سیرة النبی الأعظم 6 / 15/44؛ الحجّة علی المذاهب إلی تکفیر اَبی -طالب / 333؛ المدرة الغراء فی شعر شیخ المبطحاء (دیوان اَبی -طالب: جمع، تحقیق و شرح دکتر باقر قربانی زرین) / 119.

3. مواہب المواہب فی فضائل أبی طالب 7 (سنگی) / 154.

1. مواہب المواہب فی فضائل أبی طالب 3.7 /